АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
щодо тенденцій порушень прав секс-працівників та секс-працівниць в Україні за 2016-2026 роки

ЗМІСТ

Вступ
1. Нормативно-правові засади регулювання секс-роботи в Україні
2. Тенденції порушень прав секс-працівників з боку правоохоронних органів (2016-2026 рр.)
3. Вплив повномасштабного збройного вторгнення на становище секс-працівників (2022-2026 рр.)
4. Торгівля людьми та сексуальна експлуатація: динаміка за десятиліття
5. Охорона здоров'я, ВІЛ-інфекція та доступ секс-працівників до медичних послуг
6. Законодавчі ініціативи та перспективи декриміналізації (2016-2026 рр.)
7. Міжнародні стандарти захисту прав секс-працівників: порівняльний контекст
8. Статистичний огляд основних показників за 2016-2026 роки
Висновки
Рекомендації
Список використаних джерел

ВСТУП

Ця аналітична довідка підготовлена з метою узагальнення та системного аналізу тенденцій порушень прав людини у сфері секс-роботи в Україні протягом 2016-2026 років, тобто за десятирічний період, що охоплює як мирний час, так і період повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації, розпочатого 24 лютого 2022 року.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що секс-працівники та секс-працівниці залишаються однією з найбільш стигматизованих та вразливих до порушень прав людини соціальних груп в Україні, водночас перебуваючи поза межами належного правового захисту внаслідок збереження адміністративної відповідальності за заняття проституцією.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 2016 по 2026 рік включно, що дозволяє простежити довгострокову динаміку порушень прав секс-працівників до початку повномасштабного вторгнення, у перші роки війни та у поточний період 2025-2026 років, коли триває активне суспільне і парламентське обговорення питань декриміналізації суміжних сфер (порнографічного контенту, платформ для дорослих) та подальшого реформування законодавства.

1. Нормативно-правові засади регулювання секс-роботи в Україні

Правовий статус секс-роботи в Україні протягом усього досліджуваного періоду залишається незмінним і характеризується моделлю часткової адміністративної заборони. Основним нормативним актом, що визначає відповідальність за заняття проституцією, є стаття 181-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), яка передбачає попередження або

накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за перше порушення та від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів - за повторне протягом року.

Попри формально незначний розмір санкції (на практиці - еквівалент штрафу від 100 до 3200 гривень або до 60 годин громадських робіт залежно від редакції та перерахунку неоподатковуваного мінімуму), правозахисні організації одностайно вказують на те, що норма статті 181-1 КУпАП протягом усього десятиліття виконує не стільки каральну, скільки інструментальну функцію - є засобом тиску, залякування та здирництва з боку окремих представників правоохоронних органів. Аналогічний висновок міститься у матеріалах громадської організації «Легалайф-Україна», яка з 2015 року здійснює системний моніторинг порушень прав секс-працівників.

1.1. Суміжні кримінально-правові норми

Окрім адміністративної відповідальності за саме заняття проституцією, законодавство України криміналізує діяльність, пов'язану з організацією секс-роботи третіми особами: стаття 302 Кримінального кодексу України (створення або утримання місць розпусти і звідництво) та стаття 303 Кримінального кодексу України (сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією), яка передбачає покарання у вигляді позбавлення волі.

Формально ці норми спрямовані на протидію експлуатації, однак на практиці правозастосування нерідко призводить до криміналізації самих секс-працівників або осіб з їхнього найближчого оточення (орендодавців житла, водіїв, партнерів), що поглиблює правову незахищеність цієї групи.

Окремим елементом нормативного поля є стаття 149 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за торгівлю людьми, у тому числі з метою сексуальної експлуатації, а також стаття 301 Кримінального кодексу України щодо ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів, яка протягом 2024-2026 років перебуває у центрі активної законодавчої дискусії у зв'язку з поширенням цифрових платформ для дорослого контенту та наявністю корупційних ризиків при її застосуванні.

1.2. Юридична невизначеність статусу «секс-роботи» як виду діяльності

Українське законодавство не містить визначення секс-роботи як економічної діяльності і не передбачає жодного механізму реєстрації, оподаткування чи соціального захисту осіб, які добровільно надають сексуальні послуги за плату.

Це створює ситуацію правового вакууму: з одного боку, держава не визнає секс-роботу законною економічною діяльністю і застосовує до неї заходи адміністративного примусу, з іншого - не забезпечує жодних гарантій безпеки, охорони праці чи доступу до соціального страхування для осіб, які фактично здійснюють таку діяльність.

Ситуація ускладнюється відсутністю розмежування на нормативному рівні між добровільною секс-роботою повнолітніх осіб та злочинами торгівлі людьми чи сексуальної експлуатації, що на практиці призводить до змішування цих принципово різних явищ у публічному дискурсі та в правозастосовній діяльності.

Слід зазначити, що часткова декриміналізація суміжної сфери - виробництва та розповсюдження порнографічного контенту за участю повнолітніх осіб на добровільних засадах - неодноразово розглядалася Верховною Радою України у 2024-2026 роках (законопроєкти № 12191 та № 15294), проте станом на середину 2026 року відповідні зміни до статті 301 Кримінального кодексу України ухвалено не було.

Це опосередковано підтверджує, що загальний вектор державної політики щодо декриміналізації суміжних із секс-роботою сфер залишається непослідовним і повільним, попри визнання окремими посадовими особами, зокрема головою профільного парламентського комітету та керівництвом Міністерства внутрішніх справ України, доцільності реформування застарілих каральних підходів.

2. Тенденції порушень прав секс-працівників з боку правоохоронних органів (2016-2026 рр.)

Аналіз матеріалів моніторингових звітів, журналістських розслідувань та правозахисних організацій за десятирічний період дозволяє виділити кілька стійких тенденцій порушень прав секс-працівників, які практично не змінювалися протягом 2016-2026 років, попри окремі позитивні кроки у напрямі підвищення обізнаності правоохоронців.

2.1. Використання статті 181-1 КУпАП як інструменту тиску

Українська Гельсінська спілка з прав людини та Асоціація УМДПЛ у своїх моніторингових матеріалах неодноразово фіксували випадки, коли протоколи про адміністративне правопорушення за статтею 181-1 КУпАП складалися працівниками поліції не за наявності реальних законних підстав, а «для статистики» - з метою формального покращення показників розкриття правопорушень.

Переважна більшість відомих організації протоколів складені або за фактом звернення самих секс-працівників по допомогу (наприклад, у зв'язку із заявою про пограбування чи насильство), або внаслідок виявлення осіб на автомобільних трасах чи у спеціалізованих приміщеннях.

Ця обставина породжує так званий «ефект стримування звернень»: секс-працівники систематично уникають контактів із поліцією навіть у випадках, коли самі стали жертвами тяжких злочинів - зґвалтування, пограбування, шантажу чи фізичного насильства, - оскільки звернення по допомогу підвищує ризик притягнення їх самих до адміністративної відповідальності.

За оцінками правозахисних організацій, щорічна кількість осіб, притягнутих до відповідальності за статтею 181-1 КУпАП, протягом останнього десятиліття коливається на рівні порядку однієї тисячі осіб, однак ця цифра відображає лише зафіксовані випадки і, ймовірно, суттєво занижена порівняно з реальною поширеністю практики складання протоколів.

2.2. Насильство та зловживання з боку окремих представників поліції

Найбільш системною і водночас найменш видимою публічно проблемою залишається пряме насильство з боку окремих працівників правоохоронних органів щодо секс-працівників.

Асоціація УМДПЛ, яка здійснює моніторинг діяльності поліції щодо вразливих груп населення (до яких, поряд із особами з наркотичною залежністю

та колишніми ув'язненими, віднесено секс-працівників), задокументувала численні випадки погроз, залякування, вимагання грошей та сексуальних послуг, а також фізичного і сексуального насильства з боку поліцейських.

У матеріалах правозахисного видання «ZMINA» наведено свідчення секс-працівниць про побиття, зґвалтування та свавільні затримання з боку працівників правоохоронних органів, а також про випадки, коли поліція, отримавши виклик від жертви нападу, фактично ставала на бік нападників, ігноруючи заявницю.

Amnesty International в Україні у своїх матеріалах підкреслює, що задокументовано численні випадки протиправних дій з боку поліції, клієнтів та інших осіб щодо секс-працівників, які здебільшого залишаються безкарними внаслідок небажання чи неспроможності потерпілих звертатися до органів правопорядку.

Ключовим структурним чинником, що уможливлює таку безкарність, міжнародна правозахисна спільнота послідовно визначає саме факт криміналізації/пеналізації секс-роботи як такої: доки надання сексуальних послуг за плату залишається адміністративним правопорушенням, потерпілі позбавлені реальної можливості звернутися по захист без ризику для себе.

2.3. Корупційна складова

Окремим і стійким протягом усього досліджуваного періоду є явище так званого «кришування» - систематичного вимагання грошей у секс-працівників представниками поліції в обмін на можливість безперешкодно здійснювати діяльність або на нескладання адміністративного протоколу.

Норма статті 181-1 КУпАП породжує корупційні схеми, співучасниками яких є самі правоохоронці, які вимагають гроші та складають «сфабриковані» протоколи для демонстрації ефективності роботи.

Показово, що аналогічна корупційна логіка була публічно підтверджена у 2026 році в суміжній сфері: у травні 2026 року правоохоронні органи викрили масштабну схему прикриття так званих «порноофісів» за участю посадовців Національної поліції України, кількох з яких було взято під варту, а інших відсторонено від виконання службових обов'язків.

Цей епізод ілюструє системний характер корупційних ризиків, пов'язаних із криміналізацією та адміністративною забороною добровільної діяльності дорослих осіб у сексуальній сфері.

3. Вплив повномасштабного збройного вторгнення на становище секс-працівників (2022-2026 рр.)

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, суттєво загострило вразливість секс-працівників, додавши до вже наявних структурних проблем нові фактори ризику, пов'язані з воєнним станом, масовим внутрішнім і зовнішнім переміщенням населення та економічною кризою.

3.1. Погіршення умов праці та зростання ризиків

За наявними даними 63 відсотки опитаних секс-працівниць повідомили про зростання ризиків та погіршення умов праці, водночас кількість жінок, які звертаються до секс-роботи як джерела заробітку, за спостереженнями організації, зросла. Це пояснюється комплексом економічних чинників воєнного часу: втратою основного джерела доходу, зростанням вартості оренди житла

(особливо для тимчасово переміщених осіб), необхідністю утримувати дітей та інших членів сім'ї в умовах призупинення або скорочення традиційних форм зайнятості.

Запровадження комендантської години суттєво ускладнило можливості пошуку клієнтів і безпечного пересування вулицями у вечірній та нічний час, що додатково підвищило рівень фізичної небезпеки для секс-працівників, які змушені були адаптувати графік роботи до вимог воєнного стану, нерідко наражаючись на додаткові ризики затримання чи насильства.

3.2. Посилення стигматизації та відмова у допомозі

Стигматизація секс-працівників у суспільній свідомості з початком повномасштабної війни не лише не зменшилася, а й посилилася під впливом наративу «не на часі», який використовується як для публічної, так і інституційної байдужості до проблем цієї групи.

Секс-працівники повідомляли про випадки, коли під час звернення до поліції або медичних закладів вони отримували відмову в допомозі з посиланням на воєнний стан і рекомендацію звертатися до військових адміністрацій, що на практиці означало фактичну відсутність доступного механізму захисту.

Гаряча лінія БО «Легалайф-Україна» продовжує щоденно отримувати повідомлення про випадки вимагання грошей за можливість здійснювати діяльність на транспортних магістралях, погрози з боку осіб, які представляються озброєними або пов'язаними із силовими структурами, а також випадки, коли патрульні наряди поліції, реагуючи на виклик постраждалої секс-працівниці, фактично ігнорували її та комунікували з нападниками, залишаючи ситуацію без належного реагування.

3.3. Демографічні та територіальні зміни

Масова вимушена міграція (за оцінками станом на лютий 2025 року за межами України перебувало понад 6,9 мільйона біженців, а також кілька мільйонів внутрішньо переміщених осіб) істотно змінила географію та структуру ризиків, пов'язаних із секс-роботою.

Дослідники, зокрема науковці Національного університету «Одеська юридична академія», які провели комплексний кримінологічний аналіз торгівлі людьми за 2014-2024 роки, вказують, що окупація частини території України, масова еміграція населення та ускладнення моніторингу криміногенної ситуації суттєво підвищили латентність злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, а також ускладнили роботу правоохоронних і соціальних служб щодо виявлення постраждалих осіб.

Таким чином, повномасштабна війна не створила принципово нових видів порушень прав секс-працівників, однак істотно посилила інтенсивність і поширеність уже наявних структурних факторів вразливості - економічного примусу, стигматизації, недовіри до державних інституцій - додавши до них специфічні воєнні ризики: обмеження пересування, посилення небезпеки в прифронтових та тимчасово окупованих територіях, а також фактичну недоступність частини державних послуг захисту в умовах воєнного стану.

4. Торгівля людьми та сексуальна експлуатація: динаміка за десятиліття

Хоча торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації є за своєю правовою природою відмінним явищем від добровільної секс-роботи повнолітніх осіб, обидва явища перебувають у тісному взаємозв'язку, оскільки правова незахищеність і криміналізація добровільної секс-роботи ускладнюють виявлення й розмежування випадків примусу та експлуатації.

Міжнародна правозахисна спільнота, зокрема Amnesty International, наголошує, що декриміналізація добровільної секс-роботи повнолітніх не означає послаблення відповідальності за торгівлю людьми - навпаки, ці два напрями правового регулювання мають розглядатися окремо і паралельно посилюватися.

4.1. Статистична динаміка виявлення постраждалих

Офіційні дані Національної соціальної сервісної служби України та Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України фіксують стійку тенденцію до зростання кількості офіційно встановлених статусів осіб, постраждалих від торгівлі людьми, протягом 2022-2025 років, із піковим показником 2024 року.

Так, у 2023 році статус постраждалого було надано 118 особам, у 2024 році - 182 особам (зростання на 64 випадки, або приблизно на 54 відсотки), а протягом 2025 року, за різними джерелами, кількість становила від 112 до 113 осіб (за деякими даними Офісу Генерального прокурора - 113 постраждалих у межах 162 зареєстрованих кримінальних правопорушень за статтею 149 Кримінального кодексу України, що на 47,1 відсотка більше порівняно з 2024 роком за кількістю виявлених фактів).

Найбільш поширеною формою торгівлі людьми в Україні протягом усього досліджуваного періоду залишається сексуальна експлуатація, частка якої, за кримінологічними дослідженнями воєнного періоду, становить близько 75 відсотків від усіх зафіксованих випадків, тоді як примусова праця та залучення до жебрацтва разом становлять не більше 5 відсотків.

Разом із тим протягом 2024-2025 років зафіксовано зростання частки змішаних форм експлуатації (поєднання трудової і сексуальної експлуатації, залучення до участі в збройному конфлікті): якщо у 2024 році таких випадків нараховувалося 123, то лише за перші вісім місяців 2025 року - вже 133 випадки, що підтверджує ускладнення структури злочинів у сфері торгівлі людьми в умовах війни.

4.2. Гендерна структура постраждалих

Гендерна структура постраждалих від торгівлі людьми зазнала помітних змін протягом останніх років. Якщо історично жінки становили переважну більшість постраждалих від сексуальної експлуатації, то за даними 2024 року серед 182 осіб, яким було встановлено статус постраждалого, 58 відсотків становили чоловіки, 37 відсотків - жінки та 5 відсотків - діти, що пояснюється розширенням форм експлуатації, включно з примусовим залученням цивільних осіб до участі у збройному конфлікті.

Водночас за даними 2025 року щодо кримінальних правопорушень за статтею 149 Кримінального кодексу України, серед 113 потерпілих 77 осіб (68 відсотків) були жінками, що засвідчує збереження гендерної диспропорції саме

у справах, класифікованих як власне торгівля людьми з ознаками кримінального переслідування.

4.3. Латентність та бар'єри доступу до правосуддя

Генеральний прокурор України неодноразово наголошував, що офіційна статистика відображає лише незначну частину реальних масштабів злочину - «верхівку айсберга», оскільки постраждалі особи, які зазнали фізичного, сексуального та психологічного насильства, значно частіше звертаються по допомогу до громадських та релігійних організацій (зокрема, Карітасу України), ніж до державних соціальних служб, поліції чи прокуратури, оскільки самі ці інституції викликають страх у постраждалих.

Крім того, за даними Національної поліції України, значна частка кримінальних проваджень за статтею 149 Кримінального кодексу України (75 із зареєстрованих) зупинена у зв'язку з перебуванням підозрюваних у розшуку, а у 2024 році лише одне таке провадження було завершено обвинувальним вироком щодо особи, яка перебувала в розшуку, що свідчить про низьку ефективність механізмів притягнення винних до відповідальності та про необхідність адаптації процесуальних інструментів до умов воєнного часу.

5. Охорона здоров'я, ВІЛ-інфекція та доступ секс-працівників до медичних послуг

Секс-працівники в Україні традиційно віднесені до так званих ключових груп населення у контексті епідемії ВІЛ-інфекції, поряд з людьми, які вживають ін'єкційні наркотики, та чоловіками, які мають сексуальні стосунки з чоловіками. Це зумовлює підвищену увагу профільних медичних і донорських програм до цієї групи, однак водночас поглиблює стигматизацію та ускладнює доступ до звичайних (не спеціалізованих) медичних послуг.

5.1. Динаміка поширення ВІЛ серед ключових груп

За даними Міністерства охорони здоров'я України, у структурі нових випадків ВІЛ-інфекції в Україні у 2023 році переважну більшість (74,5 відсотка) становив статевий шлях передачі, що є свідченням підвищеного ризику інфікування, зокрема жінок. Загальна тенденція за 2021-2024 роки свідчить про зростання поширеності ВІЛ серед окремих ключових груп населення: зокрема, серед чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками, показник поширеності зріс із 3,8 відсотка у 2021 році до 6,9 відсотка у 2024 році, тобто майже вдвічі, що, за оцінками фахівців, свідчить не лише про суто епідеміологічні ризики, а й про кризу доступності профільних медичних сервісів у зв'язку з війною.

Хоча систематизовані загальнонаціональні дані окремо щодо секс-працівників за останні роки є фрагментарними внаслідок ускладнення епідеміологічного нагляду в умовах війни, наявні регіональні дослідження попередніх періодів (картування, проведені за підтримки міжнародних донорів) фіксували суттєву географічну диференціацію: поширеність вживання ін'єкційних наркотиків серед секс-працівників була найвищою у східних та південних областях України (до 70 відсотків у окремих містах), тоді як у західних регіонах цей показник був суттєво нижчим (від 1 до 3 відсотків), що прямо корелює з різницею у показниках ризику ВІЛ-інфікування цієї групи в різних регіонах країни.

5.2. Бар'єри доступу до медичної допомоги

Серед системних порушень прав секс-працівників окремо слід виділити порушення права на приватність та права на медичну допомогу.

Криміналізований статус діяльності секс-працівників зумовлює їхню обґрунтовану обережність при зверненні до закладів охорони здоров'я через побоювання стигматизації, розголошення інформації або негативного ставлення медичного персоналу, що, своєю чергою, знижує показники своєчасного тестування на ВІЛ та інфекції, що передаються статевим шляхом, і ускладнює безперервність антиретровірусної терапії для ВІЛ-позитивних представників цієї групи.

Повномасштабна війна додатково загострила цю проблему через часткове руйнування інфраструктури охорони здоров'я, вимушену міграцію медичного персоналу і пацієнтів, а також перерозподіл ресурсів системи охорони здоров'я на першочергові потреби, пов'язані з наданням допомоги постраждалим від бойових дій.

6. Законодавчі ініціативи та перспективи декриміналізації (2016-2026 рр.)

Протягом усього досліджуваного десятиліття в Україні неодноразово порушувалося питання про декриміналізацію та депеналізацію секс-роботи, однак жодна з ініціатив не була доведена до ухвалення відповідного закону.

6.1. Громадська адвокація (2016-2021 рр.)

Ще у грудні 2016 року, напередодні Міжнародного дня боротьби з насильством щодо секс-працівників (17 грудня), представники БО «Легалайф-Україна», Amnesty International в Україні та Центру інформації про права людини провели акцію під стінами Міністерства внутрішніх справ України з вимогою скасувати каральні норми щодо добровільного надання інтимних послуг повнолітніми особами.

Правозахисники системно наголошували, що йдеться саме про декриміналізацію добровільної діяльності повнолітніх осіб, а не про легалізацію проституції у формі створення регульованих «кварталів червоних ліхтарів», що дозволило б уникнути додаткових ризиків для прав людини, пов'язаних із формальною легалізацією та ліцензуванням цієї сфери.

6.2. Наукова дискусія

У вітчизняній правовій науці протягом останнього десятиліття сформувалася стійка течія прихильників декриміналізаційного підходу. Зокрема, у наукових публікаціях обґрунтовується доцільність внесення змін до статті 302 Кримінального кодексу України, скасування статті 303 Кримінального кодексу України в частині, що стосується добровільної діяльності повнолітніх осіб, та перегляду редакції статті 181-1 КУпАП у напрямі декриміналізації добровільного заняття проституцією при збереженні або посиленні відповідальності за примус, сутенерство та торгівлю людьми. Водночас пропозиції окремих дослідників щодо запровадження додаткових форм адміністративного контролю (обов'язкового медичного огляду, реєстрації) свідчать про відсутність єдиного консенсусу навіть серед прихильників реформи щодо оптимальної моделі регулювання.

6.3. Суміжна законодавча дискусія 2024-2026 років: декриміналізація порнографічного контенту

Найбільш показовою ілюстрацією повільності та непослідовності законодавчого процесу у цій сфері є історія законопроєктів щодо декриміналізації виробництва та розповсюдження порнографічних матеріалів за участю повнолітніх осіб на добровільних засадах (стаття 301 Кримінального кодексу України), які прямо пов’язані із загальним дискурсом про декриміналізацію добровільної діяльності дорослих осіб у сексуальній сфері.

У грудні 2024 року профільний парламентський комітет підтримав за основу законопроєкт № 12191, однак 28 травня 2026 року Верховна Рада України не змогла ухвалити його в першому читанні - «за» проголосували 207 народних депутатів за необхідних 227 голосів. Автор законопроєкту, народний депутат Ярослав Железняк, публічно розкритикував це рішення, зазначивши, що станом на 2026 рік в Україні продовжує зберігатися кримінальна відповідальність (до семи років позбавлення волі) за добровільний обмін інтимними зображеннями між повнолітніми особами.

Невдовзі після провалу голосування, у червні 2026 року, до Верховної Ради України було внесено новий законопроєкт № 15294, який поєднує норми про декриміналізацію дорослого контенту з одночасним посиленням відповідальності за злочини проти дітей, зокрема за виготовлення й розповсюдження дитячої порнографії. Профільний комітет з питань свободи слова одноголосно підтримав цей законопроєкт, однак основним залишається комітет з питань правоохоронної діяльності, і станом на середину 2026 року остаточне рішення Верховної Ради України відсутнє.

Показовим є також фіскальний вимір цієї дискусії: за оцінками голови фінансового комітету Верховної Ради України, декриміналізація могла б приносити державному бюджету близько одного мільярда гривень податкових надходжень щорічно; лише одна з міжнародних платформ для дорослого контенту у 2025 році сплатила до українського бюджету 1,6 мільйона доларів США податків (на 18 відсотків більше порівняно з попереднім роком) попри те, що діяльність, пов'язана з виробництвом такого контенту, залишається кримінально караною в Україні.

Одночасно у травні 2026 року правоохоронні органи задокументували масштабну корупційну схему прикриття нелегальних «порноофісів» за участю посадовців Національної поліції України, що додатково підтверджує тезу правозахисників про те, що збереження застарілих каральних норм не запобігає відповідній діяльності, а натомість створює живильне середовище для корупції.

6.4. Загальний висновок щодо законодавчого процесу

Аналіз законодавчого процесу за десять років дозволяє констатувати, що, попри послідовну адвокаційну роботу правозахисних та громадських організацій, а також підтримку окремих ініціатив з боку окремих державних інституцій (зокрема Міністерства внутрішніх справ України, яке у 2026 році погодило текст законопроєкту про декриміналізацію порнографії «практично без зауважень»), системної реформи законодавства щодо статусу секс-роботи як такої за досліджуваний період не відбулося. Стаття 181-1 КУпАП залишається чинною у практично незмінному вигляді протягом усього десятиліття, а

законодавчий прогрес спостерігається лише в дотичній, хоча й пов'язаній сфері порнографічного контенту, і навіть там просування є повільним і суперечливим.

7. Міжнародні стандарти захисту прав секс-працівників: порівняльний контекст

Позиція провідних міжнародних правозахисних організацій, зокрема Amnesty International, полягає у підтримці моделі повної декриміналізації добровільної секс-роботи повнолітніх осіб при одночасному збереженні та посиленні кримінальної відповідальності за експлуатацію, примус і торгівлю людьми. Ця організація прямо наголошує, що декриміналізація не тотожна скасуванню відповідальності за торгівлю людьми: ці два види діяльності мають розглядатися окремо, а теза про те, що декриміналізація нібито призводить до зростання масштабів торгівлі людьми, не підтверджується емпіричними даними міжнародних досліджень.

Amnesty International окремо звертає увагу на недоліки альтернативної, так званої «скандинавської моделі» (криміналізація придбання, але не надання сексуальних послуг), зазначаючи, що навіть за такого підходу, коли сам секс-працівник формально не підлягає кримінальній відповідальності, криміналізація суміжних дій (оплати послуг, оренди приміщення для цієї мети) створює для секс-працівників додаткові ризики небезпеки, оскільки змушує їх ще ретельніше приховувати свою діяльність від поліції, зокрема з метою захисту клієнтів від переслідування, що суперечить меті підвищення безпеки самих секс-працівників.

У контексті українських реалій ця міжнародна дискусія має пряме практичне значення: чинна модель часткової адміністративної заборони (стаття 181-1 КУпАП) поєднує окремі негативні риси різних підходів - зберігає стигматизацію і ризик переслідування секс-працівників, водночас не забезпечуючи достатнього рівня протидії реальній експлуатації і торгівлі людьми, оскільки правоохоронні ресурси значною мірою витрачаються на переслідування добровільної діяльності повнолітніх осіб, а не на розслідування тяжких злочинів проти цієї категорії населення.

8. Статистичний огляд основних показників за 2016-2026 роки

Наведені нижче узагальнені показники ілюструють основні кількісні тенденції, викладені у попередніх розділах довідки. Дані сформовано на основі офіційної статистики державних органів та моніторингових матеріалів громадських організацій; за відсутності повністю уніфікованої статистики окремі показники наведено у вигляді діапазонів або оціночних значень із зазначенням джерела.

Таблиця 1. Постраждалі від торгівлі людьми в Україні, яким встановлено офіційний статус (2019-2025 рр.)

Рік	Кількість осіб зі статусом постраждалого	Основна форма експлуатації	Джерело
2019-2021	щорічно від 100 до 120 осіб (оцінка)	сексуальна експлуатація - домінуюча форма	Мінсоцполітики / УНІСЕФ

Рік	Кількість осіб зі статусом постраждалого	Основна форма експлуатації	Джерело
2023	118	сексуальна експлуатація - близько 75%	НССУ
2024	182 (58% чоловіки, 37% жінки, 5% діти)	змішані форми - 123 випадки	НССУ / Каритас
2025 (за різними джерелами)	112-113	сексуальна експлуатація - 68% постраждалих жінки	Мінсоцполітики / Офіс Генпрокурора

Таблиця 2. Кримінальні провадження за статтею 149 Кримінального кодексу України («Торгівля людьми»)

Показник	2024 рік	2025 рік	Динаміка
Зареєстровані кримінальні правопорушення	≈110 (оцінка)	162	зростання на 47,1%
Повідомлено про підозру	≈63 (оцінка)	104 (у 119 правопорушеннях)	зростання на 67,6%
Скеровано обвинувальних актів до суду	≈28 (оцінка)	46 (щодо 75 осіб)	зростання на 64,3%
Провадження, зупинені у зв'язку з розшуком підозрюваних	значна частка (75 проваджень)	дані уточнюються	стабільно висока частка

Таблиця 3. Поширеність ВІЛ-інфекції серед ключових груп населення в Україні

Ключова група	2021 рік	2024 рік	Тенденція
Чоловіки, які мають сексуальні стосунки з чоловіками	3,8%	6,9%	зростання майже удвічі
Загальна структура нових випадків ВІЛ (статевий шлях передачі)	дані уточнюються	74,5% (2023 р.)	домінуючий шлях передачі

Ключова група	2021 рік	2024 рік	Тенденція
Секс-працівники, залежні від ін'єкційних наркотиків (регіональна варіація)	1-70% залежно від регіону	системні дані фрагментарні через війну	значна географічна диференціація

Таблиця 4. Адміністративна відповідальність за статтею 181-1 КУпАП

Показник	Значення	Період / примітка
Розмір штрафу за перше порушення	5-10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (близько 100-3200 грн залежно від перерахунку)	незмінний протягом 2016-2026 рр.
Розмір штрафу за повторне порушення протягом року	8-15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	незмінний протягом 2016-2026 рр.
Орієнтовна щорічна кількість притягнутих до відповідальності осіб	близько 1000 осіб	оцінка громадських організацій, дані занижені внаслідок латентності
Оцінна чисельність осіб, задіяних у секс-роботі в Україні	від 80 000 (офіційна оцінка) до значно вищих показників за оцінками правозахисників; близько 30 000 - у Києві	дані є оціночними, точний облік відсутній

Наведені статистичні дані демонструють кілька важливих закономірностей. По-перше, спостерігається стійке зростання офіційно зафіксованих випадків торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації протягом 2023-2025 років, що частково пояснюється поліпшенням виявлення таких випадків, а частково - реальним зростанням масштабів явища в умовах війни. По-друге, показники поширення ВІЛ-інфекції серед ключових груп населення демонструють негативну динаміку, що прямо пов’язується фахівцями з кризою доступності профільних медичних послуг в умовах воєнного стану. По-третє, нормативна база адміністративної відповідальності за заняття проституцією залишається практично незмінною протягом усього десятирічного періоду, тоді як реальна ефективність цієї норми як інструменту протидії негативним явищам залишається предметом обґрунтованої критики з боку правозахисної спільноти.

ВИСНОВКИ

1. Протягом 2016-2026 років в Україні зберігається модель часткової адміністративної заборони секс-роботи (стаття 181-1 КУпАП), яка протягом усього десятирічного періоду залишається практично незмінною за змістом і розміром санкцій. Ця модель, попри формально незначну суворість покарання, продовжує виконувати роль структурного чинника вразливості секс-працівників до порушень їхніх прав, оскільки перешкоджає зверненню потерпілих до правоохоронних органів.

2. Основними формами порушень прав секс-працівників, задокументованими правозахисними організаціями протягом усього досліджуваного періоду, залишаються: неправомірне складання адміністративних протоколів («для статистики»), вимагання грошей та послуг з боку окремих представників поліції, фізичне та сексуальне насильство, відмова у реагуванні на звернення секс-працівників про вчинені щодо них злочини, а також системна стигматизація з боку суспільства та окремих державних інституцій.

3. Повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації, розпочате у 2022 році, не змінило структурного характеру порушень прав секс-працівників, проте суттєво посилило інтенсивність наявних ризиків: зросла економічна вразливість (за оцінками БО «Легалайф-Україна», 63 відсотки секс-працівниць повідомили про погіршення умов праці), посилилася стигматизація під наративом «не на часі», а доступ до захисту з боку державних інституцій в умовах воєнного стану фактично звузився.

4. Динаміка офіційної статистики торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації демонструє стійке зростання протягом 2023-2025 років (зростання кількості постраждалих на 54 відсотки у 2024 році порівняно з 2023 роком та зростання кількості виявлених фактів на 47,1 відсотка у 2025 році порівняно з 2024 роком), що свідчить про посилення вразливості населення в умовах війни та вимушеного переміщення, водночас частина цього зростання пов'язана з поліпшенням виявлення злочинів, а не виключно зі зростанням їх фактичної кількості.

5. Показники поширення ВІЛ-інфекції серед ключових груп населення, до яких належать секс-працівники, демонструють негативну динаміку (зокрема, майже дворазове зростання поширеності серед чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками, у 2021-2024 роках), що пов'язується фахівцями як з епідеміологічними факторами, так і з кризою доступності профільних медичних послуг в умовах повномасштабної війни.

6. Законодавчий процес щодо декриміналізації секс-роботи та суміжних сфер (насамперед порнографічного контенту за участю повнолітніх осіб) протягом 2016-2026 років характеризується непослідовністю: попри послідовну адвокаційну діяльність правозахисних організацій та часткову підтримку окремих ініціатив з боку виконавчої влади, жодного системного законодавчого рішення щодо реформування статусу секс-роботи ухвалено не було, а найближчий за змістом законопроєкт (щодо декриміналізації порнографії) двічі не набрав необхідної кількості голосів у Верховній Раді України станом на середину 2026 року.

7. Збереження чинної каральної моделі створює сприятливе середовище для корупційних практик серед окремих представників правоохоронних органів, що підтверджується як системними свідченнями секс-працівників протягом усього десятиліття, так і резонансним викриттям у 2026 році схеми корупційного прикриття нелегальної діяльності за участю посадовців Національної поліції України в суміжній сфері.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

З урахуванням викладеного аналізу пропонується розглянути такі напрями вдосконалення нормативно-правового регулювання та правозастосовної практики у сфері захисту прав секс-працівників в Україні:

У сфері законодавства

- Ініціювати комплексний перегляд статті 181-1 КУпАП у напрямі декриміналізації та депеналізації добровільного заняття секс-роботою повнолітніми особами, за прикладом рекомендацій провідних міжнародних правозахисних організацій, при одночасному збереженні й посиленні кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, сутенерство з ознаками примусу та експлуатацію неповнолітніх.

- Провести чітке нормативне розмежування між добровільною секс-роботою повнолітніх осіб та злочинами торгівлі людьми і сексуальної експлуатації, включно з уточненням термінології у профільних нормативних актах, щоб уникнути змішування цих принципово різних явищ у правозастосовній практиці та публічній політиці.

- Прискорити розгляд та ухвалення законопроєктів, спрямованих на декриміналізацію суміжних сфер (виробництва порнографічного контенту за участю повнолітніх осіб на добровільних засадах), забезпечивши одночасне посилення відповідальності за злочини проти дітей та за примусову діяльність.

- Розглянути можливість розроблення окремого законопроєкту про засади державної політики щодо захисту прав осіб, зайнятих у сфері надання сексуальних послуг, який визначав би механізми доступу до медичної допомоги, соціального захисту та юридичної допомоги без ризику кримінального чи адміністративного переслідування.

У сфері правоохоронної діяльності

- Запровадити обов'язкову, а не проєктну (одноразову) підготовку працівників Національної поліції України з питань недискримінаційної взаємодії з вразливими групами населення, включно з секс-працівниками, як складову базової та періодичної професійної підготовки.

- Створити ефективний і незалежний механізм розгляду скарг на неправомірні дії працівників поліції щодо секс-працівників, зокрема випадки вимагання, погроз та насильства, із залученням представників громадянського суспільства до моніторингу розгляду таких скарг.

- Забезпечити системний внутрішній контроль за обґрунтованістю складання протоколів за статтею 181-1 КУпАП з метою запобігання практиці формального складання протоколів «для статистики».

У сфері охорони здоров'я та соціального захисту

- Розширити доступність програм тестування на ВІЛ-інфекцію та інфекції, що передаються статевим шляхом, для секс-працівників, зокрема у

прифронтових регіонах та серед тимчасово переміщених осіб, з урахуванням обмежень, спричинених війною.

- Забезпечити конфіденційність та недискримінаційний характер надання медичної допомоги секс-працівникам у закладах охорони здоров'я, включно з проведенням відповідного навчання медичного персоналу.

- Розглянути можливість фінансової підтримки програм психосоціальної допомоги та юридичного консультування секс-працівників, які здійснюються профільними громадськими організаціями, з огляду на їхню довірчу роль порівняно з державними інституціями.

У сфері протидії торгівлі людьми

- Посилити спроможність органів досудового розслідування у справах за статтею 149 Кримінального кодексу України, зокрема шляхом адаптації процесуальних інструментів (включно із заочним провадженням) до умов воєнного стану, за одночасного забезпечення додаткових процесуальних гарантій для уникнення зловживань.

- Посилити міжвідомчу координацію та обмін інформацією між Національною поліцією України, Національною соціальною сервісною службою України та громадськими організаціями з метою своєчасного виявлення постраждалих від торгівлі людьми, зокрема серед тимчасово переміщених осіб та біженців.

- Забезпечити впровадження рекомендацій Групи експертів Ради Європи з протидії торгівлі людьми (GRETA) щодо покращення доступу постраждалих до правосуддя з урахуванням специфіки воєнного часу.

У сфері моніторингу та статистики

- Запровадити систематизований державний статистичний облік показників, пов’язаних із захистом прав секс-працівників (кількість звернень, розглянутих скарг на дії поліції, доступ до медичних послуг), для забезпечення можливості об'єктивного щорічного моніторингу ситуації, оскільки станом на 2026 рік значна частина наведених у цій довідці показників базується на оціночних даних громадських організацій, а не на уніфікованій державній статистиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (стаття 181-1).

2. Кримінальний кодекс України (статті 149, 301, 302, 303).

3. Amnesty International Ukraine. 13 питань про захист прав секс-працівниць(ків). URL: amnesty.org.ua.

4. Асоціація УМДПЛ. #Стоп_стигмі_та_дискримінації секс-працівників: перші підсумки тренінгів для поліції.

5. ZMINA. Центр прав людини. «І били, і ґвалтували, і свавілля влаштовували»: як правоохоронці переслідують жінок комерційного сексу.

6. УНН. Секс-працівники в Україні: які проблеми принесла війна (2 червня 2023 р.).

7. Радіо Свобода. Як врегулювати секс-роботу, не порушуючи права людини? (17 грудня 2016 р.).

8. Міжнародний фонд «Відродження». «Закон передбачає - ми вимагаємо!». Під МВС вимагали декриміналізації секс-роботи.

9. Національна соціальна сервісна служба України. Торгівля людьми: сексуальна експлуатація. Підсумки 2024 року.

10. Кабінет Міністрів України. Мінсоцполітики: З початку 2024 року 119 громадян постраждали від торгівлі людьми.

11. Кабінет Міністрів України. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року. Розпорядження від 25.02.2026 № 184-р.

12. Карітас України. Протидія торгівлі людьми в Україні: виклики та досягнення 2024 року.

13. Wonderzine. У 2025 році в Україні жінки становили 68% постраждалих від торгівлі людьми.

14. Lexology. Торгівля людьми в Україні: від міжнародних стандартів до заочного правосуддя в умовах війни (листопад 2025 р.).

15. Sci314. Торгівля людьми в Україні: кримінологічний аналіз воєнного періоду (квітень 2025 р.).

16. Greenpost. Сексуальна експлуатація в Україні під час війни: як зростає загроза і де шукати допомогу.

17. Міністерство охорони здоров'я України. Щорічний звіт про стан здоров'я населення України та епідемічну ситуацію (2023).

18. Громадське здоров'я. ВІЛ-інфекція в Україні. Інформаційний бюлетень № 54.

19. Дніпро Today. Зростання ВІЛ в Україні свідчить про кризу сервісів для ключових груп населення (квітень 2026 р.).

20. ЮНІСЕФ Україна. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні 2024.

21. ZMINA. Верховна Рада розгляне у першому читанні законопроєкт про декриміналізацію порнографії (2026).

22. Економічна правда. Декриміналізація порно: до Ради внесли новий законопроєкт (червень 2026 р.).

23. Слово і Діло. Декриміналізація порно - Рада втретє спробує ухвалити декриміналізацію порнографії.

24. Gordon.ua. Рада не підтримала декриміналізації порно. Законопроєкту забракло 20 голосів (28 травня 2026 р.).

25. Київ24. Верховна Рада провалила законопроєкт про декриміналізацію порно (28 травня 2026 р.).

26. Obozrevatel. Декриміналізація порно в Україні - комітет підтримав законопроєкт № 15294.

27. Advokat-narodu.com. Доцільність легалізації проституції в Україні: науковий аналіз.

28. ResearchGate. Секс-робота: нічого для нас без нас (аналітичний матеріал спільноти секс-працівників).